

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER XI.

D. BRUTUS M. BRUTO, ET C. CASSIO S.

I. UO in statu simus, cognoscite. Heri vesperi apud me Hirtius fuit: qua mente esset Antonius, demonstravit, pessima scilicet & infidelissima. Nam se neque mihi¹ provinciam dare posse ajebat, neque arbitrari, tuto in urbe esse quenquam nostrum; adeo esse militum concitatos animos, & plebis. Quod utrumque esse falsum, puto vos animadvertere: atque illud esse verum, quod Hirtius demonstrabat, timere eum, ne, si mediocre auxilium dignitatis nostræ habuissimus, nullæ partes iis in republica relinquerentur. Cum in his angustiis versarer, placitum est mihi, ut postularem² legationem liberam mihi, reliquisque nostris, ut aliqua causa proficiscendi honesta quæreretur. Hæc se impetraturum pollicitus est: nec tamen impetraturum confido: tanta est hominum insolentia, & nostri insectatio. Ac, si dederint quod petimus, tamen paulo post futurum puto, ut hostes judicemur,³ aut aqua & igni interdicamur. Quid ergo est, inquis, tui consilii? Dandus est locus fortunæ, cendum

ARG. Decimus Brutus Albinus habitum cum Hirtio, designato consule, sermonem exposuit: postulatam a se legationem liberam significat; suum consilium ostendit, vel migrandum ex Italia esse, vel postulandum publicum in urbe præsidium. Anno U. C. 709.
¹ Provinciam] Galliam citeriorem, a Cesare ipso, dum viveret, D. Bruto assignatam; mox, Cesare mortuo, a senatu confirmatam. Suetonius in Augusto, Appianus, Dio, alii. *Manus.*
² Legationem liberam] Legationes liberæ

privatarum rerum causa senatoribus dabatur: tum quod iis, non permittente senatu, abesse non licebat: tum etiam, ut essent honoratiores apud externas nationes, addito legationis nomine. Epist. 18. ad Art. lib. II. & epist. 11. lib. XV. ad eundem, & in orationibus in Rullum: pro Flacco. *Idem.*
³ Aut aqua & igni interdicamur] Hæc est Grueri lectio: sed Vid. Man. & Lamb. *aut aqua & igni nobis interdicitur.*

dum ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquo terrarum arbitror. Si melior casus fuerit, revertemur Romam: si mediocris, in exilio vivemus: si pessimus, ad novissima auxilia descendemus. Succurret fortasse hoc loco alicui vestrum, cur novissimum tempus expectemus potius, quam nunc aliquid moliamur? Quia, ubi consistamus, non habemus, ⁴ præter Sex. Pompejum, & Bassum Cæcilium; qui mihi videntur, hoc nuntio⁵ de Cæsare allato, firmiores futuri. Satis tempore ad eos accedemus, ubi, quid valeant, scierimus. Pro Cassio, & te, si quid me velitis recipere, recipiam. Postulat enim hoc Hirtius, ut faciam. Rogo vos, quam primum mihi rescribatis. Nam non dubito, quin his de rebus ante horam quartam Hirtius certiore me sit facturus, quem in locum convenire possimus. Quo me velitis venire, rescribite. Post novissimum Hirtii sermonem, placitum est mihi postulare, ut liceret nobis esse Romæ publico præsidio: quod illos nobis concessuros non puto. Magnam enim⁶ invidiam iis faciemus. Nihil tamen non postulandum putavi, quod æquum esse stauerem.

⁴ Præter Sex. Pompejum] Magni F. in I. ⁶ Invidiam] Odium. Indignantur, inberis. Bassum Cæcilium in Syria. *Corrad.* quit, boni cives, vindices libertatis egere
⁵ De Cæsare] De Cæsaris morte. *Idem.* præsidio. *Manutius.*

BRUTUS ET CASSIUS PRÆT. M. ANTONIO COS.

II. **D**E tua fide & benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non scripsissemus hæc tibi: quæ profecto, cum istum animum habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis, magnam veteranorum multitudinem Romam convenisse jam, & ad Kal. Jun. futuram multo majorem. De te si dubitemus, aut vereamur, simus nostrî dissimiles. Sed certe, cum ipsi¹ in tua potestate fuerimus, tuoque adducti
Tom. VII. B b b con-

ARG. Petunt ab Antonio, utrum putet iustum in urbe, magna veteranorum militum frequentia tutos fore. Anno U. C. 709. scenderunt, Cæsiusque se Antonio, Brutus
¹ In tua potestate] Percussores Cæsaris, Lepido credidit. *Manus.*
data Antonio & Lepido fide, & ab eis vi-

consilio dimiserimus ex municipiis² nostros necessarios, neque olum edicto, sed etiam literis id fecerimus; digni sumus, quos habeas tui consilii participes, in ea praesertim re, quae ad nos pertinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuae voluntatis in nos: putefne nos tutos fore in tanta frequentia militum veteranorum, quos etiam de reponenda³ ara cogitare audimus: quod velle te, probare vix quisquam posse videtur, qui nos salvos & honestos velit. Nos ab initio spectasse otium,⁴ nec quidquam aliud libertate communi quaesisse, exitus declarat. Fallere nemo nos potest, nisi tu; quod certe abest a tua virtute & fide: sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. Tibi enim uni credidimus, & credituri sumus. Maximo timore de nobis afficiuntur amici nostri: quibus etsi tua fides explorata est, tamen illud in mentem venit, multitudinem veteranorum facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri posse. Rescribas nobis ad omnia, rogamus. Nam illud valde leve est ac nugatorium, ea re⁵ denuntiatum esse veteranis, quod de commodis eorum mense Junio laturus esses. Quem enim impedimento futurum putas, cum de nobis certum sit nos quieturos? Non debemus cuiquam videri nimium cupidi vitae, cum accidere nobis nihil possit sine pernicie & confusione omnium rerum. Vale.

² *Nostros necessarios*] Qui, ut iis praesidio essent, in urbem convenerant. De M. Bruto vide *Phil.* X. 3.
³ *Ara*] Vide lib. IX. epist. 14.
⁴ *Nec quidquam aliud libertate communi quaesisse*] Genus loquendi sumptum a Graecis, pro, Nec quidquam aliud, praeter li-

bertatem. Sic & Horatius epist. XVI. lib. I. 20. *Neve putes alium sapiente bonoque beatum.* Et lib. II. epist. I. 240. *alius Lysippo.* Manut.
⁵ *Denuntiatum esse*] Ut in urbem frequentes convenirent. *Idem.*

BRUTUS ET CASSIUS PRÆT. ANTONIO COS. S. D.

III. **S**I vales, bene est. Literas tuas legimus, ¹ simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas, quae a te nobis mitterentur. Nos, Antoni, te nulla lace-

ARG. contumeliosas & minacibus literis Antonii respondent. Anno U. C. 709.
¹ *Simillimas edicti tui*] Quod idem sup. plicium minabatur optimis civibus, quod Cicero de sceleratissimis sumpsisset, ut in Philippica tertia legitur. *Corrad.*

fivimus injuria; neque miraturum credidimus, si praetores & ea dignitate homines aliquid² edicto postulassemus a consule. Quod si indignaris ausos esse id facere, concede nobis, ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Cassio tribui. Nam de delectibus habitis, & pecuniis imperatis, exercitibus sollicitatis, &³ nuntiis trans mare missis, quod te questum esse negas; nos quidem tibi credimus optimo animo te fecisse; sed tamen neque agnoscimus quidquam eorum, & te miramur, cum haec reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Caesaris objiceret. Illud vero quemadmodum ferendum sit, tute cogita, non licere praetoribus,⁴ concordiae ac libertatis causa, per edictum de suo jure decedere, quin consul arma minetur. Quorum fiducia, nihil est quod nos terreas. Neque enim decet, aut convenit nobis, periculo ulli submittere animum nostrum. Neque est Antonio postulandum, ut iis imperet, quorum opera liber est. Nos si alia hortarentur, ut bellum civile suscitare vellemus, literae tuae nihil proficerent. Nulla enim minantis auctoritas apud liberos est. Sed pulchre intelligis, non posse nos quoquam impelli: & fortassis ea re minaciter agis, ut⁵ iudicium nostrum metus videatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera republica magnum atque honestum esse; vocemus te ad nullas inimicitias; sed tamen pluris nostram libertatem, quam tuam amicitiam, aestimemus. Tu etiam atque etiam vide, quid suscipias, quid sustinere possis: neque quam diu vixerit Caesar, sed⁶ quam non diu regnarit, fac cogites. Deos quaesumus, consilia tua reipublicae

B b b 2 cæ

² *Edicto postulassemus*] Licebat enim magistratibus de eo, quod ad officium eorum pertinet, edicere. Postulaverant autem, quia ultra decem dies essent ab urbe abfuturi, ut Consule ad Senatum referente legibus solverentur, quod nisi factum esset, ultra decem dies peregre esse non poterant, *Phil.* II. 13. J. F. Gronov.
³ *Nuntiis trans mare missis*] Praesertim in Aegiam ad Trebonium, & in Bythiniam, ad Tullium Cimbrum. *Corrad.*
⁴ *Concordiae ac libertatis causa*] Ideo enim abesse cupiebant, ne qua in urbe seditio propter Caesaris mortem concitaretur. Timebant autem potissimum veteranos. Epist. 2. *Mantuanus.*
⁵ *Judicium nostrum*] Iudicio enim nostro, non armorum tuorum timore, nihil novi cogitamus. *Idem.*
⁶ *Quam non diu regnarit*] Regnavit, absoluta potestate, nullo Pompejanorum, partium metu, post victos in Hispania Pompeji liberos, quinque tantum menses. Rediit enim Octobri mense: occisus est idibus Mart. quod Vellejus lib. II. Fasti Capitolini, & aliorum testimonia docent. *Idem.*

cæ salutaria sint, ac tibi. Si minus, ut salva atque honesta republica, tibi quam minimum noceant, optamus. Pridie Nonas Sextiles.

D. BRUTUS IMP. COS. DESIGN. CICERONI S. D.

IV. **S**I de tua in me voluntate dubitarem, multis a te verbis peterem, ut dignitatem meam tuerere. Sed profecto est ita, ut mihi persuasi, me tibi esse curæ. Progressus sum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen imperatorum captans, quam cupiens militibus satisfacere, firmosque eos ad tuendas nostras res efficere; quod mihi videor consecutus. Nam & liberalitatem nostram, & animum sunt experti. Cum omnium bellicosissimis bellum gessi, multa castra cepi, multa vastavi. Non sine causa ad senatum literas misi. Adjuva nos tua sententia: quod cum facies, ex magna parte communi commodo infervieris. Vale.

ARG. Res a se gestas exponit, & ut cernendis adjuvet, rogat. Anno U. C. 709. cæro sua se sententia in supplicationibus de-
1 Inalpinos] Qui Alpibus inhabitant.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

V. **L**UPUS, familiaris noster, cum a te venisset, cumque Romæ quosdam dies commoraretur, ego eram in iis locis, in quibus maxime me tuto esse arbitrabar. Eo factum est, ut ad te Lupus sine meis literis rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem veni a. d. V. Idus Decembris, nec habui quidquam antiquius, quam ut Panfam statim convenirem; ex quo ea de te cognovi, quæ maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non egesset, si ne illa quidem in re, quæ a te gesta est post hominum memoriam maxima, hortatorem desiderasti. Illud tamen breviter significandum videtur, populum Romanum omnia a te expecta-

ARG. Excusat se quod Bruti literis non responderit: hortatur ad libertatem recuperandam: & suum studium ac officia pollicetur. Anno U. C. 709.
1 Quo maxime optabam] Te scilicet Antonio provinciam nolle tradere. Mssur.

stare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem spem ponere. Tu, si dies nostesque memineras (quod te facere certo scio) quantam rem gesseris: non obliviscere profecto, quantæ tibi etiam nunc gerendæ sint. Si enim iste provinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui, antequam illum intellexi non modo aperte, sed etiam libenter cum republica bellum gerere; spem reliquam nullam video salutis. Quamobrem te obsecro iisdem precibus, quibus fenatus, populusque Romanus, ut in perpetuum rempublicam dominatu regio liberes; ut principis consentiant exitus. Tuum est hoc munus, tuæ partes, a te hoc civitas, vel omnes potius gentes non expectant solum, sed etiam postulant. Quanquam cum hortatione non egeas, ut supra scripsi, non utar ea pluribus verbis: faciam illud quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem & gloriam pertinebunt. Quamobrem velim tibi ita persuadeas, me cum reipublicæ causa, quæ mihi vita mea est carior, tum quod tibi ipse faveam, tuamque dignitatem amplificari velim, tuis optimis consiliis, amplitudini, gloriæ, nullo loco defuturum. Vale.

2 Si enim iste] M. Antonius, qui Bruto 3 Ut principis] Ut, quemadmodum, re-
provinciam conabatur eripere. Idem. ge, ita nos dominatu regio liberes. Mssur.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VI. **L**UPUS noster cum Romam sexto die Mutina venisset, postridie me mane convenit, tuaque mihi mandata diligentissime exposuit, & literas reddidit. Quod mihi tuam dignitatem commendas, eodem tempore existimo, te mihi meam dignitatem commendare, quam mehercule non habeo tua cariore. Quare mihi gratissimum facies, si exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec consilium, nec studium meum defuturum. Cum tribuni plebis edixissent, fenatus adesset a. d. XIII. Kal. Jan. haberentque in animo de

ARG. Commendaverat Brutus suam dignitatem. Respondet Cicero sibi eam etiam atque etiam curæ fore: idque jam in senatu declaratum. Anno U. C. 709.

de præsidio consulum designatorum referre: quanquam statueram in senatum ante Kal. Jan. non venire, tamen cum eo die ipso edictum tuum propositum esset, nefas esse duxi aut ita haberi senatum, ut de tuis divinis in rempublicam meritis fileretur (quod factum esset, nisi ego venissem) aut etiam si quid de te honorifice diceretur, me non adesse. Itaque in senatum veni mane: quod cum esset animadversum, frequentissimi senatores convenerunt. Quæ de te¹ in senatu egerim, quæ² in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoscere. Illud tibi persuadeas velim, me omnia, quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ est per se amplissima, summo semper studio suscepturum & defensurum: quod quanquam intelligo me cum multis esse facturum, tamen appetam hujus rei principatum. Vale.

¹ In Senatu] Vide Philipp. III.

² In concione] Philipp. IV.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VII. **C**UM¹ adhibuisset domi meæ Lupus me, & Libonem, & Servium, consobrinum tuum, quæ mea fuerit sententia, cognosse te ex M. Seio arbitror, qui nostro sermone interfuit. Reliqua, quanquam statim Sejum Græceus est subsecutus, tamen ex Græcejo poteris cognoscere. Caput autem est hoc, quod te diligentissime percipere & meminisse velim, ut ne in libertate & salute populi Romani conservanda auctoritatem senatus expectes² nondum liberi: ne & tuum factum condemnes, (nullo enim publico consilio rempublicam liberalisti; quod etiam est res illa major & clarior) & adolescentem, vel puerum potius, Cæsarem iudices temere fecisse, qui tantam causam publicam privato consilio suscepit:

ARG. Suadet, ne in salute populi R. tuenda senatus auctoritatem expectet, sed, quod sibi rectum videatur, faciat. Anno U. C. 709.
¹ Adhibuisset] Hic adhibere significat quod alibi plenius in consilium adhibere. Coegerat autem familiaris D. Bruti Lupus Ciceronis domi consilium amicorum Decimi, ut illo-

rum sententias de re Bruti exquireret, in quod etiam Ciceronem adhibuerat, id est, administrat & receperat: *Vittorius*.
² Nondum liberi] Erant enim in senatu, qui Antonio faverent, in primisque Q. Fufius Calenus. *Manutius*.

rit: denique homines rusticos, sed fortissimos viros, civelque optimos, dementes fuisse iudices, primum milites veteranos, commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ suum³ Consullem hostem iudicaverunt, seque ad salutem reipublicæ defendendam contulerunt. Voluntas senatus pro auctoritate haberi debet, cum auctoritas impeditur metu. Postremo suscepta tibi causa jam bis est, ut non sit integrum; primum Idibus Martiis; deinde proxime, exercitu novo, & copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus atque animatus debes esse, non ut nihil facias, nisi iustus; sed ut ea geras, quæ ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Vale.

³ Consullem] M. Antonium, quem reliquerunt, Octavium sequentes. *Corrad.*

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

VIII. **E**O tempore¹ Polla tua misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum, cum, quid scriberem, non habebam. Omnia enim erant suspensa propter expectationem² legatorum: qui quid egissent, nihil dum nuntiabatur. Hæc tamen scribenda existimavi: primum senatum, populumque Romanum de te laborare, non solum salutis suæ causa, sed etiam dignitatis tuæ. Admirabilis enim est quædam tui nominis caritas, amorque in te singularis omnium civium. Ita enim sperant atque confidunt, ut antea rege, sic, hoc tempore, regno te rempublicam liberaturum. Romæ delectus habetur, totaque Italia, si hic delectus appellandus est, cum ultro se offerunt omnes: tantus ardor occupavit animos hominum desiderio libertatis, odioque diutinæ servitutis. De reliquis rebus a te jam expectare literas debemus, quid ipse agas, quid noster Hirtius, quid Cæsar meus: quos spero brevi

ARG. De legatis ad Antonium de pace missis, quæque sit omnium de Bruto expectatio ad libertatem recuperandam, prescribit. Anno U. C. 710.

¹ Polla tua] Id est, Valeria Paulla, uxore tua. Polla autem & Paulla dicebant

veteres *Adversus*, ut Caupo, Copo: Olla, Aula: Plostrum, Plaustrum, &c. *Leub.*

² Expectationem legatorum] L. Pisonis, L. Philippi & Servii Sulpitii, qui ad Antonium erant profecti. *Corradus*. Vide *epist.* 4. lib. XII. & *Phil.* VI.

vi tempore societate victoria tecum copulatos fore. Reliquum est, ut de me id scribam, quod te ex tuorum literis & spero & malo cognoscere, me neque deesse ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tuæ. Fac valeas.

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

IX. **P**ANSA amisso, quantum detrimenti respublica acciperit, non te præterit. Nunc auctoritate & prudentia tua prospicias oportet, ne inimici nostri, ¹ Consulibus sublatis, sperent se convalescere posse. Ego, ne consistere possit in Italia Antonius, dabo operam: sequar eum confestim. Utrumque me præstaturum spero, ne aut Ventidius ² elaboratur, aut Antonius in Italia moretur. In primis rogo te, ad hominem ³ ventosissimum Lepidum mitras, ne bellum nobis redintegrare possit, Antonio sibi conjuncto. Nam de ⁴ Polliōne Afinio, ⁵ puto te perspicere, quid facturus sit. Multæ, & bonæ, & firmæ sunt legiones Lepidi & Afini. Neque hæc idcirco tibi scribo, quod te non eadem advertere sciam, sed quod mihi persuasissimum est, Lepidum ⁶ recte facturum nunquam, si forte vobis id de hoc dubium est. Plancum quoque confirmetis, oro: quem spero, pulso Antonio, reipublicæ non defuturum. Si se Alpes Antonius trajecerit, constitui præsidium in Alpibus collocare, & te de omni re facere certior. III. Kal. Maii, ex castris ⁷ Regii.

D. BRU-

ARG. Prospiciat, rogat, ne, consulibus amissis, hostes reip. invalescant: & quid agendum videatur, monet. Anno U. C. 710.

¹ *Coff. sublatis*] Hirtio & Panfa, in Mutinensi prælio. *Corradus.*

² *Elaboratur*] Elapsus tamen est, itinere facto difficillimo. Vide epist. 17. 33. 34. lib. X. & hoc lib. epist. 10. *Manutius.*

³ *Ventosissimum*] Levissimum, atque in primis mobilem. Epist. ad M. Brutum: Datum Lepido tempus est, in quo levitatem eius, sepe perspectam, majoribus in malis experierim. Idem.

⁴ *Polliōne Afinio*] Qui longius aberat, quam Lepidus; præerat enim Hispania cite-

riori. Epist. 31. lib. X. Idem.

⁵ *Puto*] Propter amicitiam. Non dubito, quin ille tibi suum sensum patefaciat. Idem.

⁶ *Recte facturum nunquam*] Favere Lepidus Antonii partibus: tum quod percussores Cæsaris oderat, tum etiam, quod ejus filio nupsisset Antonii filia, ipseque Antonii consulis beneficio pontifex max. in locum Cæsaris creatus erat. Appianus, Dio, Plutarchus. Idem.

⁷ *Regii*] Regium cognomento Lepidum ante Forum Lepidi appellatum, unde etiam Ciceroni Regium Lepidi dicitur, est oppidum Gallie Cispadanæ in via Emilia, etiam-

D. BRUTUS M. CICERONI S. D.

X. **N**ON mihi rempublicam plus debere arbitror, quam me tibi. ¹ Gratiorem me esse in te posse, quam isti perverfi sint in me, ² exploratum habes: si tamen hoc temporis videatur dici causa, malle me tuum iudicium, quam ex altera parte omnium istorum. Tu enim a certo sensu & vero iudicis de nobis; quod isti ne faciant, summa malevolentia & livore impediuntur. Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, quo minus respublica a me commode administrari possit. Quæ quanto sit in periculo, quam potero brevissime, exponam. Primum omnium, quantum perturbationem rerum urbanarum afferat obitus Consulium, quantamque cupiditatem hominibus injiciat ³ vacivitas, non te fugit. Satis me multa scripsisse, quæ ⁴ literis commendari possint, arbitror. Scio enim, cui scribam. Revertor nunc ad Antonium: qui ex fuga cum parvulam manum peditum haberet inermium, ergastula solvendo, omneque genus hominum arripiendo, satis magnum numerum videtur effecisse. Huc accessit manus Ventidii, quæ trans Appenninum itinere facto difficillimo ⁵ ad Vada pervenit, atque ibi se cum An-

Tom. VII.

C c c

tonio

iamnunc clarum, hodie Reggio. Vide pluribus de hoc oppido disputantem Ph. Cluver. Ital. antiq. lib. I, cap. 27. *Grewius.*

ARG. Queritur de quorundam malevolentia, & reip. periculum exponit. Anno U. C. 710.

¹ *Gratiorem me esse*] Videtur excidisse particula, *Nec*, ut fuerit: *nec gratiorem*; hoc sensu: *Nec arbitror, me tam gratum posse esse tibi, quam isti malevoli sunt in me perverfi.* J. F. Gronov.

² *Exploratum habes* (sint, an hæc temporis videatur dici causa) *malle me tuum iudicium*] Sic videtur legendum. Quæ isti, qui mihi obrestant, prætexunt, hæc si vera ita se habeant, si ab eis fingantur temporis causa: tu dubitare non debes, quin ego placere tibi malim, quam istis omnibus. Idem.

³ *Vacivitas*] Ad hanc lectionem incipiat *vacivitas* ducunt nos vestigia fere omnium

librorum, qui aut civitas aut novitas præ se ferunt. Quem consensum librorum cur repudiemus non est. Plautus Curcul.

Ita tibi vacivitate venio laxis lictibus. Sic *ades vacivæ, & aures vacivæ.* *Grew.*

⁴ *Literis commendari*] Est literis mandari, credi. Suspicionem autem de Octaviano significat: qui consulatum petiit, quem adeptus patriæ bellum intulit. Idem.

⁵ *Ad Vada*] Scilicet Sabatia, seu Sabatorum. Sabata erat oppidum maritimum in ora Genuensi præcipuum, non longe Savona distans, cui adjacent campi palustres, qui *Vada* dicuntur, & *Vada Sabatorum*, seu *Sabatia*, quæ describit Lucan. lib. I. *Quaque jacet litus dubium*, &c. Ibi etiam portus fuit *Vadarum Sabatorum*, cujus meminit Plin. III, 5. Is hodie dicitur *Vadi*, siue contra *Æ Vadi*, vulgo *Vè*. Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I, cap. 8. Idem.

tonio conjunxit. Est numerus veteranorum & armatorum satis frequens cum Ventidio. Consilia Antonii hæc sint, necesse est: aut ad Lepidum ut se conferat, si recipitur; aut Apennino Alpiisque se teneat, & decursionibus per equites, quos habet multos, vastet ea loca, in quæ incurretur; aut rursus se in Etruriam referat, quod ea pars Italiæ sine exercitu est. Quod si me Cæsar audisset, atque Apenninum transisset, in tantas angustias Antonium compulisset, ut inopia potius, quam ferro, conficeretur. Sed ⁶ neque Cæsari imperari potest, ⁷ nec Cæsar exercitui suo. Quod utrumque pessimum est. Cum hæc talia sint: quo minus, quod ad me pertinebit, ⁸ homines interpellent, ut supra scripsi, non impedio. Hæc quemadmodum explicari possint, aut, a te cum explicabuntur, ne impediatur, timeo. Alere jam milites non possum. Cum ad rempublicam liberandam accessi, H-S mihi fuit pecuniæ cccc amplius. Tantum adest, ⁹ ut meæ rei familiaris liberum sit quidquam, ut omnes jam meos amicos ære alieno obstrinxerim. ¹⁰ Septenum numerum nunc legionum alo, qua difficultate, tu arbitrare. Non, si ¹¹ Varronis thesaurus haberem, subsistere sumptui possem. Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciam te certiorum. Tu me amabis ita, si hoc idem me in te facere senseris. III. Non. Maii, ex castris, ¹² Dertona.

D. BRU-

⁶ Neque Cæsari imperari potest.] Qui jus imperii habet ipse, & nullum sit imperium majus, quia consules non sunt. Gron.

⁷ Nec Cæsar exercitui suo.] Quia non iusto delecta scriptus est, sed tumultuarie collectus & sine disciplina. Idem.

⁸ Homines interpellent.] Videtur prohibuisse, ne pecunia in stipendium militum ex ætario decerneretur. Ep. 26. Idem.

⁹ Ut meæ rei familiaris sit liberum quicquam.] Ut rationes explicatas habeam, ut ære alieno vacem. Vide lib. II. de Pecunia Vetere, cap. 7. Idem.

¹⁰ Septenum numerum.] Nec septena legionum, nec septenus numerus hic præci Quirites agnoscunt. Histort.] Septem nunc numerum legionum alo. Sane in nunc in nullo Gulielmiano post numerum ponitur. Legen-

dum itaque cenfeo, septem nunc numerum legionum. Numeri sunt cohortes, ut sæpe apud Tacit. Sic & legendum in epistola Cassii in lib. XII. ep. 13. Græcorum militum numerum, speciem exercitus efficit, ubi vulgo, Græcorum militum numerum. Gravius.

¹¹ Varronis.] Corradus aliiud putat ad Varronis librum ægæ. ed. Maunius Varronis sive baronis mavult, ut Antonius notetur, qui thesaurus Cæsaris rapuerat, & aliorum. Cellar.

¹² Dertona.] Urbs Liguria fuit inter Genuam & Placentiam sita, Colonia Romanorum. In inscriptione antiqua dicitur Julia Dertona. Hodie Tortona. Vide Cluver. Ital. antiq. lib. I, cap. 10. qui ibi hunc locum laudans, scripsit Ex castris Dertone. Grav.

D. BRUTUS IMP. COS. DES. M. CICERONI S. D.

XI. EODEM exemplo a te mihi literæ redditæ sunt, quo pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere existimo, quantum persolvere difficile est. Scripsi tibi, quæ hic gererentur. In itinere est Antonius: ad Lepidum proficiscitur; ne de Plancò quidem spem adhuc abjecit, ut ex libellis ejus animadverti, qui in me inciderunt. In quibus quos ad Animum, quos ad Lepidum, quos ad Plancum mitteret, scribebat. Ego tamen non habui ambiguum, & statim ad Plancum mihi. & biduo ab Allobrogibus, & totius Gallia legatos expecto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quæ istic opus erunt admittari, prospicies, ut ex tua voluntate, reique publicæ commodo fiant. Malevolentia hominum in me, si poteris, occurreris. Si non poteris, hoc consolabere, quod me de statu meo nullis contumeliis deterere possunt. Pridie Nonas Maii, ex castris, finibus Statiellensium.

ARG. Memor meritorum in se Ciceronis,

iter Antonii ad Lepidum, dubiamque Plancii fidem, & suam in temp. studium significat. Anno U. C. 710.

¹ Gallie.] Cisalpinæ. Nam Transalpina ad Plancii perinebat imperium, excepta Narbonensi, quam Cæsar, cum ei finitima Hispania, Lepido regendam attribuerat. Man.

² Quæ istic opus erunt admittari.] Hæc opus sunt Latine dici scio: hæc opus sunt admittari, quam Latine dicatur, videto.

Idem.

³ Finibus Statiellensium.] Hoc est, in agro, seu, ut barbari loquuntur, ditione Statiellensium: Aquæ Statiellæ, seu Aquæ Statiellensium urbs Liguria, inter Perroniam, & Vada Sabatia, hodie vulgari vocabulo appellatur Aquis, & ab incolis Alob. Civis hujus urbis Statiellens, tota vero gens Statiellens, posterioribus scriptoribus Aquisfer. Vide Cluver. lib. I. de Ital. antiq. cap. 10. Gravius.

M. CICERO D. BRUTO IMP. COS. DES. S.

XII. TRES uno die a te accepi epistolas, unam brevem, quam Flacco Voluminio dederas, duas pleniore: quarum alteram tabellarius T. Vibii attulit, alteram ad me misit Lupus. Ex tuis literis, & ex Græcæ oratione, non modo non restinctum bellum, sed etiam inflammatum videretur.

C c c 2

ARG. Queritur, ab Antonio bellum renovatum, quod hominum opinione impedita

Bruto potuisset. Anno U. C. 710.

tur. Non dubito autem pro tua singulari prudentia, quin perspicias, si aliquid firmitatis nascus sit Antonius, omnia tua illa præclara in rempublicam merita, ad nihilum esse ventura. Ita enim Romam erat nuntiatum, ira persuasum omnibus, cum paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugisse Antonium. Qui si ita se habet, ut, quemadmodum audivbam de Græcio, conflixi cum eo sine periculo non possit, non ille mihi fugisse a Mutina videtur, sed locum belli gerendi mutasse. Itaque homines alii facti sunt. Nonnulli etiam queruntur, quod persecuti non sitis. Opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant. Omnino est hoc populi, maximeque nostri, in eo potissimum abuti libertate, per quem eam consecutus sit. Sed tamen providendum sit, ne quæ justa querela esse possit. Res sic se habet: ¹ Is bellum confecerit, qui Antonium oppresserit. Hoc quam vim habeat, te existimare malo, quam me apertius scribare.

¹ Alii facti sunt] Non iidem sunt, qui ² Is bellum confecerit, qui Antonium operatur: mutati sunt. Plautus in Trin. Verbis presserit] Idem X. 13. 19. 20. Idem. paucis quam cito alium fecisti me. Manut.

D. BRUTUS M. T. CICERONI S. D.

XIII. JAM non ago tibi gratias. Cui enim re vix referre possum, huic verbis non patitur res satisfieri. Attendere te volo, quæ in manibus sunt. Qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas literas diligenter legeris. Sequi confestim Antonium his de causis, Cicero, non potui. Eram sine equitibus, sine jumentis: Hirtium perisse nesciebam: Cæsari non credebam, priusquam convenissem, & collocutus essem. Hic dies hoc modo abiit. Postero die mane a Panfa sum arcessitus Bononiam. Cum in itinere essem, nuntiatum mihi est eum mortuum esse. Recurri ad meas copias: sic enim vere eas appellare possum. Sunt extenuatissimæ, & inopia omnium rerum pessime acceptæ. Biduo me Antonius antecessit; itine-

ARG. Excusat tarditatem in persequendo Antonio: & in quo stata res sit, exponit. Anno U. C. 710.

¹ Convenissem] Conveniri noluit. Appianus libro tertio. Manut.

ra fecit multo majora fugiens, quam ego sequens. Ille enim iit passim, ego ordinatim. Quacunque iit, ergastula solvit; homines arripuit; constitit nusquam prius, quam ad Vada venit. Quem locum volo tibi esse notum. Jacet inter Apenninum & Alpes, ² impeditissimum ad iter faciendum. Cum abessem ab eo millia passuum triginta, & se jam Ventidius conjunxisset, concio ejus ad me est allata, in qua petere ceperunt a militibus, ut se trans Alpes sequerentur: sibi cum M. Lepido convenire. Succlamatum est, & frequenter a militibus Ventidianis (nam suos valde quam paucos habet) sibi aut in Italia pereundum esse; aut vincendum. Etiam orare ceperunt, ut ³ Pollentiam iter facerent. Cum sustinere eos non posset, in posterum diem iter suum contulit. Hac re mihi nuntiata, statim quinque cohortes Pollentiam præmisi, meumque iter eo contuli. Hora ante præsidium meum Pollentiam venit, quam ⁴ Trebellius cum equitibus. Sane quam sum gavifus. In hoc enim victoriam puto consistere. In spem venerant, quod neque Planci quatuor legiones omnibus suis copiis pares arbitrabantur, neque ex Italia tam celeriter exercitum trajici posse credebant. Quos ipsi adhuc satis arroganter Allobroges, equitatusque omnis, qui eo præmissus erat a nobis, sustinebant; nostroque adventu sustineri facilius posse confidimus. Tamen si quo etiam casu Haram se trajecerint, ne quod detrimentum reipublicæ injungant, summa a nobis dabitur opera. Vos magnum animum, optimamque spem de summa republica habere volumus, cum & nos & exercitus nostros singulari concordia conjunctos, ad omnia pro vobis videatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quam paratissimi & ab exercitu reliquisque rebus pro vestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium confligamus. Qui quidem eas copias, quas diu simulatione reipublicæ comparabant, subito ad patriæ periculum converterunt. Vale.

M. T.

² Impeditissimus] Quia cœnosus.

vicus, vulgo, Pollenza. Grav.

³ Pollentiam] Plin. lib. III. cap. 5. Oppidum Liguriæ supra Albam, haud procul Tauri ac Stura confluentibus, nunc exiguus

⁴ Trebellius] Quem fraudatorem crediturum Cicero in Philippicis vocat. Corrad.